

Ο ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΛΑΣΣΑΝΕΙΟΣ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ.

Κατ' αὐτάς ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐν ἣ ἦν συνηγμένον τὸ ἄνθος τῆς ἀττικῆς κοινωνίας ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου κ. Νεοκλέους Καζάζη ἡ ἔκθεσις τῆς τριμελοῦς ἀγωνοδίκου ἐπιτροπείας ἐπὶ τοῦ **Λασσανείου** δραματικοῦ διαγωνίσματος, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν κ. κ. Καζάζη, εἰσηγητοῦ, Ἀφεντούλη καὶ Μηστριώτου. Εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐφέτος τὸ δεύτερον τελούμενον, εἴκοσι καὶ πέντε προῆλθον ἀγωνισταί, ἐξ ὧν δέκα καὶ τρεῖς μὲν ἔπεμψαν τραγωδίας, δώδεκα δὲ κωμωδίας.

Τὰ σταλέντα ἔργα κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Καζάζη εἶνε τὰ ἀκόλουθα :

Τραγωδία: Ἀθηνᾶ καὶ Εὐγένιος, Πατρίς, Θεοδώρα, Ἰουλιανὸς ὁ Παραδύτης, Ὁ ποιητής, Ρήγας ὁ Φεραῖος, Ἡ ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου, Σωφρονία καὶ Ὀλινδος, Ἡ καπετάνισσα, Ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοκία, Λέων Χαμάρετος, Ὁ γιὸς τοῦ βασιλέως, Ἡ κόρη τῆς Λήμνου.

Κωμωδία : Νεφέλαι, A la Dame, Προίκα, Ἡ χήρα, Ἡ διαθήκη τοῦ θεοῦ, Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, Ζαλίστρας, Ὁ ξιππασμένος, Τὸ κορδόνι, Τὸ ἐπισκεπτήριον, Ἀνθρακες, Ἡ ἀλεπού.

Ἡ κρίσις περὶ τὴν εἰς τινὰ ἐκ τῶν ἔργων τούτων, τὰ ἐξῆς :

Α'. ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ.

Σωφρονία καὶ Ὀλινδος.—Τὸ δρᾶμα τοῦτο ἐλήφθη ἐξ ἐπεισοδίου τῆς Ἐλευθερωμένης Ἱερουσαλὴμ τοῦ Τάσσου, θὰ ἐγίνετο δέ, λέγει ὁ εἰσηγητής, εὐρυτέρα αὐτοῦ ἀνάπτυξις, ἢ ἐστέλλετο πλῆρες εἰς τὸν ἀγῶνα, Ἀλλὰ, καθὰ σημειοῖ ὁ ποιητής ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι, «ἐκὴ ἀπροσδοκίως τὸ ἀντίγραφον καὶ τὸ πρωτότυπον αὐτοῦ».

Ἐλλείπουσιν τῆς πέμπτης πράξεως, ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ ἔργου τούτου· οὐχ ἦττον, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ, εὐφημον ποιεῖται μνείαν, παρατηροῦσα μόνον ὅτι ὁ ποιητής πρέπει νὰ καταστήσῃ τὸν διάλογον φυσικώτερον καὶ νὰ μὴ διώκῃ τὴν ἄκραν καθαρότητα ἐν τῇ γλώσσῃ, παραβιάζουσαν τὴν ζωὴν τοῦ διαλόγου. Ἐν τέλει παραπέμπει τὸν ποιητὴν νὰ μελετήσῃ τὰς ἐν τῇ Ἀμβουργίᾳ δραματογραφίᾳ παρατηρήσεις τοῦ Λέσσινγκ περὶ δράματος τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ Cronegk. Ἡ Ἐπιτροπὴ εὐελπιστεῖ ὅτι, διασκευάζων ὁ ποιητής ἐπὶ τὸ βέλτιον τὸ ἔργον αὐτοῦ, θὰ παρουσιάσῃ προσεχῶς γενναϊότερον προῖον.

Ἡ Καπετάνισσα.—Ἡ σύζυγος τοῦ Κομνᾶ Τράκα Βασιλικὴ εἶχε παραδοθῇ ἐκουσίως ὡς ὄμηρος. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἐν τῷ οἴκῳ τέκνον αὐτῆς ἀσθενεῖ καὶ θνήσκει. Ἡ Βασιλικὴ ἐπειράθη νὰ ἐξέλθῃ τοῦ φρουρίου, ἐν ᾧ ἐφυλάσσετο ὡς ὄμηρος, ἀλλ' ἀνεκαλύφθη καὶ ἐφονεύθη.

Ἡ πλοκὴ τῆς τραγωδίας ταύτης κατὰ τὴν κρίσιν τῆς ἐπιτροπῆς εἶνε ἀπλουστάτη, ἀλλ' ἐλλείπουσιν ἀπ' αὐτῆς ἀκριβῶς τὰ στοιχεῖα τῆς τραγωδίας· δύναται νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ὡς ἀπόσπασμα ἐπικῆς διηγήσεως. Οὔτε ἡθοποιία ὑπάρχει ἐν αὐτῇ, οὔτε καθαρσις. Ἡ δὲ γλῶσσα προσήκει μᾶλλον ἐπικῇ διηγήσει ἢ δραματικῷ διαλόγῳ· ἀλλ' ἡ φράσις εἶνε γοργή. Ἐπιτυχῶς ἐξεικονίζεται ὁ χαρακτήρ τῶν χρόνων καὶ τῶν δρώντων προσώπων. Ὁ χαρακτήρ ἰδίᾳ τῆς Βασιλικῆς εἶνε εὐγενής· ἐπίσης ὁ τοῦ Κομνᾶ κρατεῖ παρ' αὐτῷ ζωηρὸν τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας. Ὁ διάλογος δὲν ἀπῆχε τοῦ πιθανοῦ, δὲν εἶναι τετορνευμένος, ἀλλ' ἀπλοῦς καὶ ἀφελής. Τὰ λυρικά ᾄσματα δὲν στεροῦνται ποιήσεως, εἰ καὶ ἐνιαχοῦ μονότονα. Ἀλλὰ, καὶ οὕτως ἔχουσα ἡ τραγωδία αὕτη, κέκτηται πλεονεκτήματά τινα καὶ προκαλεῖ τὴν συγκίνησιν.

Ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοκία.—Ἡ Ἀθηνᾶ, κόρη Ἀθηναῖα, ἔνεκα ἀδίκου διαθήκης τοῦ πατρός, ἦλθεν εἰς Βυζάντιον μετὰ τοῦ θεοῦ Εὐνάριου, ἵνα προσβάλῃ τὴν διαθήκην. Ἀναγνωρισθεῖσα, ὑπὸ τῆς πα-

λαιᾶς φίλης Ἑλπινίκης, εἰσῆλθη εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ παρουσάζεται εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Πουλχερίαν, ἥτις, γοητευθεῖσα ἐκ τε τῆς παιδείας καὶ τοῦ κάλλους τῆς Ἀθηναίδος, ἔδωκεν αὐτὴν σύζυγον εἰς τὸν Θεοδόσιον. Καὶ ἐπὶ τινὰ μὲν χρόνον ἡ συζυγία αὕτη ἦτο εὐδαίμων· ὁ αὐτοκράτωρ ἡγάπα περιπαθῶς τὴν Ἀθηναίδα· ἀλλ' ἡ εὐτυχία ἐστιάσθη ἀποτόμως ἕνεκα τοῦ ἀκολούθου γεγονότος. Ἡμέραν τινὰ ἐπαίτης ἔδωκεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐν τῷ ναφ' μῆλον, λέγων :

Πρόδεξε καλά.

Ὡς βλέπεις, κάλλος ἔχει ἀνυπέρβλητον, ἀλλὰ μὴ φύγῃ ἐκ τῶν σὺν χειρῶν ποτέ.

Παραίτιον μεγάλης μέλλει προάξεως νὰ γείνη· φύλαξέ το ὁδὸν δύνασαι.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκεν αὐτὸ τῇ συζύγῳ Εὐδοκίᾳ, ὡς ἐκλήθη ἡ Ἀθηνᾶ, γενομένη Χριστιανή, πρὸς φύλαξιν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ φίλτατος τοῦ Θεοδοσίου φίλος Παυλῖνος ἡσθῆνησεν ἐπικινδύνως, οἱ δὲ ἱατροὶ εἶπον ὅτι πρέπει νὰ φάγῃ μῆλα. Ἡ Εὐδοκία, εἰ καὶ μετὰ δυσκολίας, πείθεται εἰς προτροπὰς τινῶν καὶ στέλει τὸ μῆλον διὰ τοῦ γελωτοποιοῦ Κανθάρχου εἰς τὸν Παυλῖνον. Τοῦτο ἐκόμισεν ὁ γελωτοποιὸς καθ' ἣν ὥραν ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ παρὰ τῷ ἀσθενεί. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπώπτευσεν ὅτι ἐρωτικὴ σχέσις συνέδεε τὸν φίλον αὐτοῦ μετὰ τῆς συζύγου. Ἐξω φρενῶν ἐπιστρέφει εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ζητεῖ παρὰ τῆς Εὐδοκίας τὸ μῆλον. Αὕτη, ἰδοῦσα τὸν αὐτοκράτορα παρωργισμένον, ψεύδεται, λέγουσα ὅτι ἔφαγε τὸ μῆλον. Ἐκ τῆς ἀποκρίσεως ταύτης ἔτι μᾶλλον παρωργίσθη ὁ αὐτοκράτωρ καὶ διατάσσει νὰ φονευθῇ ὁ Παυλῖνος. Ἀλλ' ἀνακαλυφθεῖσης βραδύτερον τῆς συκοφαντίας, ὁ αὐτοκράτωρ ἀναλύεται εἰς θρήνους, μόλις δὲ παρηγορεῖται ὑπὸ τῆς σοφῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Πουλχερίας, πρὸς ἣν μεγάλην τρέφει ἀφοσίωσιν καὶ ἐμπιστοσύνην καὶ διατάσσει νὰ γραφῇ εἰκὼν τοῦ ἀδίκως θανατωθέντος μετὰ καταλλήλου ἐπιγραφῆς.

Ἡ ἡθικολογικὴ αὕτη τραγωδία, κατὰ τὸν εἰσηγητὴν, εἶναι σοβαρά, ἔντεχνος ἡ πλοκὴ αὐτῆς, ἡ δὲ ψυχολογία ἱκανῶς τεχνικὴ. Ἡ γλῶσσα εἶνε σεμνή, ἀλλὰ στερεῖται τῆς προσηκούσης δυνάμεως. Ὁ χαρακτήρ τοῦ γελωτοποιοῦ Κανθάρχου συμφωνεῖ πρὸς τὰ πρόσωπα τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς. Ὁ Θεοδόσιος εἶναι τέλειος τύπος Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος· εἶναι μὲν ἀγαθός, ἀλλὰ εὐχλωτός καὶ ἐπιπόλαιος· παρίσταται ὡς νευρώσπαστον τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, αὐτὸς στερούμενος θελήσεως. Τὰ ὑπὸ τῆς Πουλχερίας περὶ δογμάτων λεγόμενα εἶναι ἐξαιρετά, ἀλλ' ὥσως περιττὰ ἐν τῷ δράματι, ἐκτός ἂν παρατηρήσῃ ἡμῖν ὁ ποιητής ὅτι περὶ ταῦτα κυρίως στρέφεται ὁ βίος τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας. Ὡραῖα διδάγματα ἀναγράφονται ἐν τῷ δράματι. Ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἡ Πουλχερία εἶνε τὸ δρῶν πρόσωπον καὶ οὐχί ἡ φερομένη ἡρώς τοῦ δράματος, ἐτερόφωτον μᾶλλον πρόσωπον. Καθαρσις δὲν ὑπάρχει, ἡ δὲ καταστροφὴ ἥκιστα συμφωνεῖ πρὸς τοὺς κανόνας τῆς δραματικῆς τέχνης. Οὕτως ὁ ποιητής δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πραγματευθεὶς τὴν ὑπόθεσιν ἕνεκα ἡθικολογικῶν τέλεων λόγων, οὐχί δὲ ἵνα προκαλέσῃ τὸ τραγικὸν διαφέρον καὶ τὸν ἔλεον. Τοῦτο δὲ καταδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἐν τῇ τέλει τοῦ δράματος ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου διαταχθείσης ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Παυλίνου. Δὲν συναρπάζει βεβαίως, οὐχ ἦττον κινεῖ πολὺ τὸ διαφέρον τοῦ ἀναγνώστου.

Λέων Χαμάρετος.—Τοῦ δράματος τούτου ὑπόθεσις εἶναι ὁ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐν Πελοποννήσῳ ἀγὼν Ἑλλήνων καὶ Φράγκων, τῶν πολυνύμων τυχοδιωκτῶν, οἵτινες πολλαχόθεν τῆς Δύσεως κατήλθον εἰς Ἑλλάδα καὶ διήρπασαν οὐκ ὀλίγας τῶν ἐπαρχιῶν τῆς βυζαντινῆς αυτοκρατορίας.

Ἐν ἔτει 1207 ἐν Ἀνδραβίδᾳ, ἔδρᾳ τοῦ Βιλλαρδουίνου, τοποτηρητοῦ τοῦ αὐθέντου τοῦ Μορέως Καμπανίτου, συνέρχονται πολλαχόθεν τῆς Ἑλλάδος Φράγκοι τιμαριῶται, ὑποδεχόμενοι τὸν ἀναμενόμενον Καμπανίτην. Μεταξὺ τούτων διαπρέπει ὁ ἀνεψιὸς τοῦ δουκὸς Ἀθηναίων Δελαρόσης. Ἐπίσης εὐρίσκεται ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ὁ Πετραλεΐφας, πενθερὸς τοῦ δεσπότη τῆς Ἑλλάδος Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ μετὰ τῆς ἐγγόνης αὐτοῦ Ἀννης· ὡσαύτως καὶ ὁ πρώην ἄρχων Λακεδαιμόνος Λέων Χαμάρετος, ὁ εὐγενέστατος καὶ ἡρωικώτατος τῶν ἀρχόντων τῆς Πελοποννήσου. Ἀνα, ἡ θυγάτηρ τοῦ δεσπότη τῆς Ἑλλάδος, εἶναι τὸ

μῆλον τῆς ἔριδος τῶν ἵπποτων. Ἄλλ' ἐρᾷ αὐτῆς καὶ ὁ Λέων Χαμάρετος, εἰς ὃν φαίνεται ὅτι αὐτὴ δὲν ἀπέκρυψε τὰ αἰσθηματά της.

Ὁ Λέων Χαμάρετος «τελευταῖος ἔπαισε τῶν ἐν Μωρέᾳ δεσποτῶν Γραικῶν». Ἄλλ' εἰ καὶ τοιοῦτος, ἀναστρέφεται ἐν Ἀνδραβίδῃ τοῖς Φράγκοις ἕνεκα τοῦ Βιλλαρδουίνου, ὑποκρινομένου αὐτῷ λυκοφιλῶν· ἐπωφελεῖται ἐν τούτοις πάσης εὐκαιρίας, ἵνα ἐκδηλώσῃ τὸ πρὸς τοὺς Φράγκους μῖσος. Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἀνεμένετο ἐξ Ἑσπερίας ὁ αὐθέντης τοῦ Μωρέως Γουλιέλμος ὁ Καμπανίτης, ἵνα λάβῃ κατοχὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Βιλλαρδουῖνος, εἰ καὶ ὑποκρινόμενος νομιμοφροσύνην καὶ δηλῶν ὅτι εἶνε πρόθυμος νὰ παραχωρήσῃ ἀμέσως τὴν αὐθεντείαν τῆς Πελοποννήσου τῷ ἀληθεῖ αὐτῆς δικαιοῦχῳ, οὐχ ἔττον κρύφα ἐρραδιούργει. Ἰδίᾳ δὲ ἠλπίζεν ὅτι ἰδύνατο νὰ διαδεχθῇ Γουλιέλμον τὸν Καμπανίτην. Πρὶν ἢ οὗτος ἀπέλθῃ τῆς Πελοποννήσου, ἀφῆκεν ἔγγραφον διαβεβαίωσιν εἰς τὸν Βιλλαρδουῖνον ὅτι, ἂν δὲν ἐπανέλθῃ ἐντὸς ἔτους, δικαιοῦται οὗτος νὰ καταστῇ αὐθέντης τοῦ Μωρέως. Ἡ ἡμέρα προσήγγιζε, καθ' ἣν ἔλθῃ ἡ προθεσμία, ὁ δὲ Βιλλαρδουῖνος ἐμηχανᾶτο τίνι τρόπῳ νὰ στηρίξῃ τὰ ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου δικαιώματά του.

Παραურίσκετο τότε ἐν Ἀνδραβίδᾳ, καθὰ ἐρρήθη, ὁ πενθερὸς τοῦ δεσπότης τῆς Ἑλλάδος Πετραλεῖφας. Οὗτος, Φράγκος τὴν καταγωγὴν, Βυζαντινὸς δὲ πολιτικὸς τοῦ χειρίστου εἶδους, διεπραγματεύετο ἐκ περιτροπῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Φράγκων, ἐνῷ ἀμφοτέρων διετέλει κατὰ σκοπὸν. Τὴν δ' ἐγγόνην αὐτοῦ ἰδίᾳ ἐχρησιμοποιοῖ πρὸς πολιτικούς σκοποὺς. Αὕτη, ματαιόφρων καὶ ἐπιπόλαρος, ἐθαύμαζε μὲν τὸν Λέοντα Χαμάρετον· ἀλλ' ἤρρεσκετο καὶ εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν, δὲν θὰ ἐδίσταζε δὲ νὰ δώσῃ τὴν χεῖρα εἰς ὅντινα δῆποτε ὑποδειχθόμενον αὐτῇ ὑπὸ τῶν συμφερόντων τῆς πολιτικῆς, ἥς τὸν μίτον μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος ἐκράτει ὁ πανοῦργος Πετραλεῖφας.

Γουλιέλμος ὁ Καμπανίτης δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον· κατέστησε δ' ἐν αὐτῇ διάδοχον τὸν ἀνεψιὸν Ροβέρτον τὸν Σαμπλίτην. Ἄλλ' οὗτος ἀφίκετο τὴν ἐπομένην τῆς ταχθείσης ὑπὸ τοῦ Καμπανίτου προθεσμίας ἡμέραν. Ὁ δὲ Βιλλαρδουῖνος, ἐπωφελούμενος ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, διεκδίκησεν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου, προσεταιρισθεὶς καὶ τοὺς πλείστους τῶν Φράγκων τιμαριωτῶν. Ὁ Σαμπλίτης παραιτεῖται τὴν ἡγεμονίαν, καὶ οὕτως ἀναγνωρίζεται ὁ Βιλλαρδουῖνος αὐθέντης τοῦ Μωρέως παρὰ πάντων τῶν Βαρόνων. Τότε ἐκδηλοῦται ὁ ἀληθὴς χαρακτὴρ τοῦ Πετραλεῖφα. Εἶχεν ἔλθῃ εἰς Ἀνδραβίδαν, ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ αὐθέντου τῆς Πελοποννήσου, εἴτε Καμπανίτης ἐλέγετο οὗτος, εἴτε Βιλλαρδουῖνος, εἴτε καὶ μετὰ τῶν ἰθαγενῶν, ἐν ᾗ περιπτώσει κατέρωθον ν' ἀποδιώξωσι τοὺς Φράγκους. Κρύφα συνενεῖτο μετὰ πάντων καὶ ἰδὼν ὅτι ὁ Βιλλαρδουῖνος κατέστη ὀριστικὸς κύριος τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπιθυμῶν νὰ φανῇ αὐτῷ εὐάρεστος, καταγγέλλει τὰ ἐν τῷ σπηλαίῳ τεκταινόμενα καὶ τοὺς ἀρχηγούς αὐτῆς κυνικῶς διακαιολογούμενος:

Χαμάρετε, ἐχάθης. Ἦτο δύσκολον διέξοδον νὰ εὕρω. Προτιμότερον ν' ἀπολεσθῇ ἐκεῖνος ἢ ὁ προδευτῆς τοῦ Θεοδώρου ἄπρακτος καὶ ἐμπαιχθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἄρταν.... Ἐν τῇ θυέλλῃ στρέφω τὸ πηδάλιον.... Ἐὰν βαδίζων εὕρω χάσμα, τὸ πληρῶ διὰ πτωμάτων, ἔστω καὶ ἂν μεταξὺ αὐτῶν τοῦ Χαμάρετου ἴδω τὸν νεκρόν.

Πληροφορηθεὶς τὰ τεκταινόμενα ὁ Βιλλαρδουῖνος, αὐθωρῇ πορεύεται μετὰ μεγάλης συνοδείας, ἐν ᾗ καὶ κυρίαι τῆς αὐλῆς, πρὸς τὸ σπήλαιον, εἰς ὃ εἰσέρχεται μετὰ πολλῶν σωματοφυλάκων καὶ ἵπποτων. Ὁ Χαμάρετος καὶ ὁ Δοξαπατρὴς ἐτοιμάζονται νὰ ἐπιτεθῶσιν· ἀλλ' ὁ Βιλλαρδουῖνος ἀμνηστεύει παραχρῆμα αὐτούς. Ἐνῷ ἀναγγέλλει τοὺς ἀρραβῶνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μετὰ τῆς κομίσσης Ἀγνῆς Κουρτεναί, ὁ Πετραλεῖφας, ὅστις ἐφιλοδοξεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἐγγόνην αὐτοῦ τὸν υἱὸν τοῦ αὐθέντου τοῦ Μωρέως, κηρύττει τοὺς ἀρραβῶνας αὐτῆς μετὰ τοῦ ἀνεψιῦ τοῦ Δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν. Πάντες ἐτοιμάζονται νὰ παρακολουθήσωσι τὸν Βιλλαρδουῖνον. Δὲν κινεῖται ὁ Χαμάρετος. Πρὶν ἢ τοῦ ἀφαίρεσσαι τὸ ξίφος οἱ σωματοφύλακες τοῦ αὐθέντου τοῦ Μωρέως, ἐπιφωνεῖ:

Σταθῆτε ὅσοι ἐπιζήσσετε ἐπὶ στιγμὴν βραχεῖαν. Ἄν μ' ἐνθυμηθοῦν ποτὲ συμπατριῶται κ' ἐρωτήσωδι τί ἔπραξεν ὁ Λέων ὁ Χαμάρετος, ὁ ἄλλοτε αὐθέντης Λακεδαιμόνος, τί ἔπραξεν ὁ Λέων ὁ Χαμάρετος, μεθ' ὅσα εἶδε σήμερον καὶ ἤκουσεν, ἐάν, ὦ ἀδελφοί μου, ἐρωτήσωδι τί ἔκαμε τὸ ξίφος ὁ Χαμάρετος, εἰπέτε ὅτι... τὸ ἐδύθιδεν ἐδῶ.

Καὶ πλήττει τὸ στῆθος.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος τοῦτου ἐλήφθη ἐκ διηγήματος τῶν «Χρονικῶν τοῦ Μωρέως», ἰδίᾳ δὲ ἐκ διηγήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ «Ὁ Αὐθέντης τοῦ Μωρέως». Ὁ ποιητὴς φαίνεται ἀνὴρ λόγιος, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἶνε καθαρεύουσα καὶ ἡ φράσις λεπτὴ, εἰ καὶ ἡ στιχοιουργία εἶναι ἐνιαχοῦ πλημμελής· ἀλλὰ δὲν παρέσχε πολλὴν προσοχὴν εἰς τοὺς κανόνας τῆς δραματικῆς τέχνης. Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ὑφίσταται ἔγκλημα καὶ τιμωρία, κάθαρσις. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν δυστυχῶς ταῦτα. Τίς ὁ ἀμαρτάνων καὶ τιμωρούμενος; Ὁ μὲν Πετραλεῖφας δὲν τιμωρεῖται, ὁ δὲ Βιλλαρδουῖνος παρίσταται ἀτόπως ἀνὴρ γενναῖος καὶ μεγαλοπρεπής. Ὁ Χαμάρετος παρίσταται μὲν ἀνὴρ εὐγενὴς καὶ φιλόπατρις, ἐπιζητεῖ παντὶ τρόπῳ τὴν παλινρόθωσιν τοῦ γένους, ἀλλ' ἐν τῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ μένει τι κενόν. Ὁ ἀναγνώστης ἐπιθυμεῖ γενναύτερον αὐτόν, οὐχὶ δὲ κλίνοντα ἄνευ μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς θελήσεως ὑπὸ τὴν τραγικὴν μοῖραν τῆς πατρίδος. Οἱ ἀγωνοδίκαι ἐπεθύμουν αὐτὸν σπαρτιατικώτερον, μὴ κατατριβόμενον εἰς ἔριδας πρὸς τοὺς ἐκ τῆς Δύσεως τυχοδιώκτας, εἶδος δυσηρεστήμενον ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βιλλαρδουίνου, ἐπιπολαίως δὲ ἐπιτρέψαντος νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν τεκταινουμένων ὁ Πετραλεῖφας ἕνεκα τοῦ πρὸς τὴν ἐγγόνην ἐρωτικῷ αἰσθηματός.

Ἐτερον σφάλμα τοῦ δράματος εἶναι ἡ κατὰ κοινὸν τρόπον αἰχμαλωσία ἐν τῷ σπηλαίῳ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς ιδέας. Εἰς τοῦτο παρέσυρε τὸν ποιητὴν βεβαίως ἡ ἐν τῷ μνημονεύοντι διηγήματι τοῦ κ. Ραγκαβῆ ἀπαράλλακτος καταστροφὴ, εὐνοῦκώτερον ἐν τούτοις ἐκτεθειμένη ἐν αὐτῷ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἥρωες οὗτοι παραδίδουσι τὰ ὅπλα ἄνευ σχεδὸν διαμαρτυρίας πρὸς κυριῶν, καθιστάμενοι οὕτω γελοῖοι. Μόνος μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῶν γάμων τῆς Ἀννης ποιεῖται ἐξαίρεσιν ὁ Χαμάρετος, αὐτοκτονῶν καὶ νομίζων ὅτι θὰ δοξασθῇ. Ἐπίσης ἡ σκηνικὴ ἐξέλιξις δὲν διεξάγεται μετὰ πολλῆς τέχνης. Οὐχ ἔττον τὸ δράμα φέρει γενναίαν ἐθνικὴν ἐμπνευσιν.

Ὁ Υἱὸς τοῦ βασιλέως ἢ Λέων Φωκᾶς.—Ὁ Βάρδας Φωκᾶς ἀφῆκε διετὴ υἱόν, ὅστις, ἐκφυγὼν τὸν κίνδυνον, παρεδόθη εἰς μονήν, ἐν ᾗ ἐγένετο μοναχός. Μετὰ πάροδον εἴκοσιν ἐτῶν ἔλαβεν οὗτος ἐπιστολὴν παρ' ἀγνώστου, δι' ἣς ἐκαλεῖτο εἰς τὸ καπηλεῖον Πουλχερίας τινός, ἔνθα θὰ ἐμάνθανε μυστικόν τι. Ὁ νεαρὸς μοναχὸς προσήλθεν εἰς τὸ ὑποδειχθὲν καπηλεῖον, ἐν ᾗ εὗρίσκει τὴν καπηλὸν, πολλὰ εἶδος καὶ πολλὰ πρᾶξαν καὶ παθὼν γύναιον, ὅπερ καὶ περιποιεῖται τὸν νέον μοναχόν. Οὗτος, ἄρα τῇ πρώτῃ γνωριμίᾳ, διηγεῖται τῇ καπηλῷ τὸν ἔρωτα αὐτοῦ πρὸς τὴν κόρην Εὐδοκίαν, θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Λέγει ὅτι ἰράσθη ταύτης ἀπὸ τοῦ δώματος τῆς μονῆς, ἐξ ἣς ἐφαίνετο τὸ μέγαρον Κωνσταντινίου,

εἰς τὸν κῆπον τοῦ ὁποίου πάντοτε κατήρχετο ὥραία κόρη, τρέχουσα κατόπιν χρυσαλλίδων ἢ συλλέγουσα ἀνθέων δέσμας, ἀφελῆς, χαριέσδα, γελῶσα, παιζούσα, μικρὰ βασίλισσα ἐν μέσῳ τοῦ τερπνοῦ καὶ τοῦ μυρόεντος ἐκεῖνου παραδείδου.

Μετ' ὀλίγον παρουσιάζεται ἄγνωστος, ὅστις καὶ ἀνακονεῖ Λέοντι τῷ Φωκᾷ ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ δὲν ἀπέθανε φυσικὸν θάνατον. Ὁ μοναχὸς ζητεῖ νὰ μάθῃ τὸ ὄνομα τοῦ φονέως.

«Μοὶ ὑπόσχου ὅτι θὰ τὸν φονεύσῃς, οἷοδ' ἴποτε ἂν ᾔναι οὗτος;» ἐρωτᾷ ὁ ἄγνωστος.

«Ὁ νέος ὀρκίζεται. Ὁ ἄγνωστος λέγει αὐτῷ, ὅτι τὴν ἐπαύριον κατὰ

τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ ἐκ τῆς νίκης ἐπανερχομένου Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου θέλει ἐπιδείξει τὸν φονέα.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Λέων Φωκᾶς προσέρχεται εἰς τὸν ὑποδειχθέντα τόπον ἀπροσδοκίτως συναντᾷ ἐκεῖ τὴν Εὐδοκίαν, συνοδευομένην ὑπὸ δύο ἀμφιπόλων. Γίνεται ἡ ἀναγνώρισις. Οὗτος λέγει ἐκείνῃ ὅτι ἐπιθυμεῖ τὸν κόσμον, ἐκείνη ἀποκρίνεται ὅτι τὸν μισεῖ. Ὁ μοναχὸς συμβουλεύει αὐτῇ νὰ μὴ ζητῇ χιμαίρας· γινώσκει ἤδη τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔρωτος. Λέγει αὐτῇ μετὰ πάθους :

Ζῆθι καὶ ἀγάπησον.

Εἶσαι τοῦ κάλλους ἡ χρυσῇ βασιλίσσᾳ
Νὰ θέσω εἰς τὸ στέμμα σου ἀδάμαντας
τοὺς καλλιτέρους ἐπεθύμουν τ' οὐρανοῦ
ἀστέρας . . .

Ἄλλ' αἴρνης ἀναφωνεῖ :

Μὴ μ' ἀγαπήσῃς ! ὑπὸ τὰ ἐρείπια
καρδίας συντριβείδης ἐκ τῆς συμφορᾶς
δὲν εἶναι πλέον ἄστυλον . . .

Ἀπομακρύνεται ἡ ἀνεψιὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ παρουσιάζεται πάλιν ὁ ἀναμενόμενος ἄγνωστος, ὅστις εἶναι πρῶτην δῆμιος. Παρελαύνοντος ἐν πομπῇ θριαμβικῇ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, λέγει ὅτι οὗτος εἶναι ὁ φονεὺς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βάρδα Φωκᾶ.

Ὁ μοναχὸς εἶχεν ὀρκισθῇ ἤδη νὰ φονεύσῃ τὸν φονέα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ μαθὼν ὅτι εἶναι ὁ Βουλγαροκτόνος διστάζει, διότι ἐσώθη ἄλλοτε ὑπ' αὐτοῦ.

Ἐν τῇ τρίτῃ πράξει τοῦ δράματος τελοῦνται οἱ γάμοι τῆς θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου, τῆς γνωστῆς ἡμῖν Εὐδοκίας. Εἶναι κατάφωτον τὸ μέγαρον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Λέων Φωκᾶς, ἐκμανθὲς ἐκ τοῦ ἔρωτος, εἰσέρχεται ἐντὸς καὶ τὸ πυρπολεῖ. Οὕτως

εἰς κάμινον φρικῶδη μεταβάλλονται
τὰ θορυβώδη ταῦτα καὶ πολυτελεῖ
ἀνάκτορα, ἐν οἷς ἀκόμη πρὸ μικροῦ
ὁ γέλως κ' ἡ χαρὰ ἀντήχουν πανταχοῦ.

Ἐνεκα τοῦ συδάντος τούτου ἡ Εὐδοκία ἀρνεῖται τὸν γάμον.

Ἐν τῇ μεταξὺ Βασιλείος ὁ Παρακοιμώμενος, ὁ ἀληθὴς φονεὺς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, πληροφορεῖται τὰ κατὰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ παρὰ τοῦ γελωτοποιοῦ Πρίσκου καὶ ζητεῖ παντὶ τρόπῳ νὰ λάβῃ εἰς κατοχὴν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, διατάσσει δὲ καὶ τὸν φόνον τοῦ Λέοντος.

Ὁ αὐτοκράτωρ προκηρύττει γενναίαν ἀμοιβὴν τῷ καταδεξόντι τὸν ἐμπρηστήν. Ἐξάλλος ὁ Λέων ἐκ τῶν τελουμένων, ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος· ὡς εἰκός, ἔπρεπε νὰ φονευθῇ, ἀλλὰ σώζεται τῇ παρεμβάσει τῆς Εὐδοκίας καὶ τοῦ γελωτοποιοῦ Πρίσκου, τοῦ κατέχοντος τὴν ἐπιστολήν, ἐξ ἧς ἀπεδείκνυτο ὁ ἀληθὴς φονεὺς τοῦ Φωκᾶ, ὑποσχεθέντος νὰ παραδώσῃ ταύτην εἰς τὸν Παρακοιμώμενον.

Τὴν νύκτα, ἐνεδρεῦν ὁ Λέων, κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἀγνώστου, νὰ φονεύσῃ ἅμα ἐξελλόντα τὸν ἐν τῷ ναφῷ προσευχόμενον Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον, φονεύει τὸν Παρακοιμώμενον, τὸν πραγματικὸν φονέα, εἰ καὶ ὁ ἄγνωστος ἐφρόνει ὅτι ἡ διαταγὴ τοῦ θανάτου τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ἐδόθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου.

Οἱ ὑπὸ τοῦ Παρακοιμώμενου ταχθέντες πρὸς δολοφονίαν τοῦ Λέοντος ζητοῦσι νὰ φονεύσωσιν αὐτόν, ἀλλ' οὗτος προλαμβάνει, βυθίζων τὸ ἔγχειρίδιον εἰς τὸ στῆθος, «φονεύων μόνος του τὸν ἔνοχον».

Ὁ ποιητὴς τῆς τραγωδίας ταύτης εὐστοχεῖ ἐπὶ μυθοπλαστικῇ ιδιότητι, ἀλλὰ κατὰ μέρη· ἐν τῷ συνόλῳ ἀποτυγχάνει. Ὁ μῦθος ἐν πολλοῖς εἶναι ἀυθαίρετος, στερεῖται λογικῆς βάσεως. Περιγράφει μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ τέχνης τὴν ἐποχὴν τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἀλλ' αἱ ἄσκοποι περιγραφαὶ καὶ παρεκβάσεις ἐλαττοῦσιν οὐσιωδῶς τὴν δραματικὴν ἐξέλιξιν, μὴ ἐπιβαλλούσης τοῦτο τῆς οἰκονομίας τοῦ δράματος· ὡς πρὸς τοῦτο ὁ ποιητὴς ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς συγχρόνου τέχνης, παρεχούσης μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐκ τῆς σκηνογραφίας ἐντύπωσιν, οὐχὶ δ' εἰς τὴν ἀληθῆ δύναμιν τῆς τραγωδίας, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἡθο-

ποιάν. Εἶναι δυνατόν κοινωνία *blasée*, διεφθαρμένη τὴν αἴσθησιν, τὴν φαντασίαν καὶ τὴν καρδίαν, μὴ δυναμένη νὰ χωνεύσῃ στερεὰν τροφήν, ἀλλὰ καρυκεύματα ἡδυσμένης μούσης, νὰ ἐπιζητῇ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν τεχνικῶν ἀπολαύσεων. Ἐν τούτῳ δὲ κεῖται ἡ ἀδυναμία τῆς νεωτέρας τέχνης, ζητούσης νὰ προκαλέσῃ τὸ διαφέρον τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ παρισταμένων διὰ τοῦ σκηνογραφικοῦ θεάματος, οὐχὶ δὲ διὰ τῆς πραγματικῆς δράσεως, πρὸς ἣν ἀποβλέπει ἡ κλασικὴ τέχνη ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων. Ἐν τῇ ἀπλότητι, τῇ φύσει, κεῖται ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ τὰ πραγματικὰ αἰσθήματα καὶ πάθη. Ἰσως εἶχεν ὁ ποιητὴς ὑπ' ὄψιν ὡς πρὸς τοῦτο τὰξιν τινὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς κοινού, ἀλλὰ λίαν εὐάριθμον εὐτυχῶς, κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐκμαυλιζομένην ὑπὸ τῶν θεατρικῶν ἐργολάβων. Ἄλλ' ἐπαναλαμβάνω· ἡ ἀληθὴς τέχνη ἀπεχθάνεται τὰ τοιαῦτα,

Ἡ τραγωδία αὕτη θὰ εἶχε μέζονα ἀξίαν, ἂν ὁ ποιητὴς προσηκόντως ἐψυχολόγει. Ἀστόχως παρουσιάζει ἐν καπηλείῳ νέον μοναχόν, τὸν υἱὸν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, ἐκμυστηρευόμενον παιδικούς ἔρωτας πρὸς κάπῃ, ἣν πρῶτην φορὰν γνωρίζει. Τίς ἡ χρεῖα ; ἀφέλεια ἀπλῇ μόνον, ἐπιτρεπομένη εἰς τὸν ἄγνωστον τῶν κοσμικῶν συνθηκῶν Στουδίτην Μοναχόν ; Ἄλλ' οὗτος αὐθιμερὸν μεταβάλλεται ἀποτόμως εἰς Ἐρινύον ἐκδικήσεως καὶ ὀλέθρου. Διὰ τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἐποχῆς, ἐν ᾗ τελοῦνται οἱ γάμοι τῆς Εὐδοκίας ; νὰ καύσῃ ζῶντας τόσους συγκεκλημένους χάριν ἐνὸς ἐνόχου, ὃν ἐγνώρισε κατὰ πρῶτον ἐξ ἐνὸς ἀγνώστου ; Εἶναι βέβαιος περὶ τούτου ; τίνα τὰ παρασχεθέντα δεδομένα τοῦ φόνου ; Ὁ νέος μοναχὸς ὁμολογεῖ ἑαυτὸν ἄπειρον. Ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸ δρᾶμα ζωγραφίζεται ὡς ἐγκόσμιος ἄνθρωπος, πολλὰ παθὼν καὶ εἰδώς, ἐκ τῶν ἡρώων ἐκείνων τῆς νεωτέρας φιλολογίας, τῶν πασχόντων ἀπὸ *Weelschmerz* ἄνευ λόγου. Κατὰ τὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει διάλογον μετὰ τοῦ Λέοντος καὶ Εὐδοκίας, τὰ δόγματα τοῦ πρώτου εἶναι εἰδός τι ἐξ ὁμολογήσεως τέκνων τοῦ αἰῶνος, οὐχὶ δὲ μεираχίου, γινώσκοντος τὸν κόσμον ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Στουδίου κελλίου, καὶ παρθένου τοῦ Βυζαντίου, μὴ γινωσκούσης ἴσως ἄλλον κόσμον ἢ τὸν κόσμον τῶν ἀμφιπόλων αὐτῆς καὶ τῶν συγγενῶν.

Παρὰ πάντα ταῦτα, ἐξαιρουμένων πολλῶν κολοβῶν καὶ ἀτμήτων στίχων, ὁ διάλογος εἶναι ζωηρός, ἔντονος, εἰ καὶ ἐνιαχοῦ ἡ φράσις αὐτοῦ εἶναι λίαν ἐξωγικωμένη. Λέγει ὁ ἄγνωστος τῷ Λέοντι :

τὸ ὄνομά σου, νέε, εἶναι ὑψηλὸν
ὡς ὄρος καὶ βαρὺ ὡς ἡ ὑδρόγειος.

Ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς γινώσκει καλῶς τὰ τῆς σκηρικῆς παραστάσεως, ὡς καὶ τὴν δραματικὴν γλῶσσαν. Τραγικὸς εἶναι ὁ χαρακτήρ τοῦ Λέοντος τοῦ Φωκᾶ· ἀπὸ τῆς πρώτης σκηνῆς βαρύνει ἐπ' αὐτοῦ ἡ χεὶρ κακῆς εἰμαρμένης· ἀλλὰ στερεῖται τέλειον αὐτονομίας καὶ βουλήσεως· καθίσταται ἑτεροκίνητον ὄργανον. Ἄλλ' ἐπιτυχὲς εἶναι ὅτι οὗτος, μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, ἀμφιταλαντεύεται ἂν πρέπη νὰ φονεύσῃ τὸν Βουλγαροκτόνον, παρ' οὗ ἄλλοτε ἐσώθη, διεγείρων οὕτως ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν ἔλεον. Ἐν γένει στερεῖται ἡθικοῦ πυρός. Ὁργανον στυγνῆς ἐκδικήσεως τὸν παρασύρει. Καίει τὰ ἀνάκτορα· ἀλλ' ἂν καὶ ἡ Εὐδοκία καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι ἀθῶοι ; Ἐχει τι τοῦ Ὁρέστου, ἀλλ' οὐχὶ ἐλληνικοῦ, βυζαντιακοῦ, τέκνου ἐποχῆς, παρ' ἣ οὐδεμία ἡθικὴ ἰδέα κρατεῖ. Τὸ περιέχον τοῦτο παρεπλήρησεν ἴσως τὸν ποιητὴν, ὑποκύψαντα παρὰ πάντα τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ.

(Ἀκολουθεῖ).

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

Α'.

Χιλιόμετρον, χιλιόγραμμον κτλ. ἀλλ' οὐχὶ *χιλιάμετρον, χιλιάγραμμον* κτλ.

Ὡς γνωστὸν, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀριθμητικῶν σύνθετα ἀκολουθοῦσι τοὺς γενικοὺς τῆς συνθέσεως κανόνας. Καὶ ἐκ τούτων λοι-